

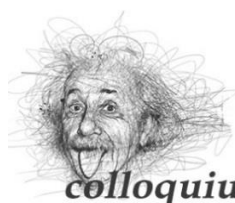

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

Medical sciences
Technical science
Computer science
Historical sciences
Pedagogical Sciences
№8(167) 2023
Część 1

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №7 (166), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agrotechnologii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorsk w bidgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny ukrainy „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Taszkent

Google Scholar SlideShare

INDEX
INTERNATIONAL

COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ
ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

HISTORICAL SCIENCES

Рижєва Н. О. ВПЛИВ ЯЗИЧНИЦЬКИХ ВІРУВАНЬ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРАУКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	4
Ryzheva N. O. THE INFLUENCE OF PAGAN BELIEFS ON THE FORMATION OF PROTO-UKRAINIAN IDENTITY	4
Хрящевська Л.М. ЕТНОСОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В XVI — ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.	8
Hryashchevskaya L.M. ETHNOSOCIAL AND ETHNOCULTURAL DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE XVI - THE FIRST HALF OF THE XVII CENTURY	8

COMPUTER SCIENCE

Pleskach V., Kryvolapov Ya., Krasnoshchok V., Sholochov O. APPLIED SOLUTIONS BASED ON BIG DATA	12
--	----

MEDICAL SCIENCES

Tarnavska S.I., Shakhova O.O., Hrytsiuk M.O., Melnyk K.V. Senyshyn Kh.V., Sokalska A.Y. FEATURES OF THE COURSE OF SYSTEMIC SCLERODERMA IN CHILDREN (CLINICAL CASE)	15
Melenko S.R., Bezhnar V.-O.R., Tkachynska Yu.O. EVALUATION OF THE EPIDEMIOLOGY OF HEPATITIS B VIRUS INFECTION: RESEARCH DATASET	17
Москалюк В.Д., Сирота Б.В., Баланюк І.В., Боберська А.Р., Шумейко А.В. ВПЛИВ ЗМІН ДЕЯКИХ ПОКАЗНИКІВ ГОМЕОСТАЗУ, МАРКЕРІВ ЗАПАЛЕННЯ ТА КОМОРБІДНОСТІ НА ПЕРЕБІГ COVID-19 ..	20
Moskalyuk V.D., Sirota B.V., Balanyuk I.V., Boberska A.R., Shumeiko A.V. IMPACT OF CHANGES OF ACTIVE INDICATORS IN HOMEOSTASIS, MARKERS OF INFLUENCE AND COMORBIDITY ON THE COVERAGE OF COVID-19	20
Melenko S.R., Voitiuk A.A., Rudoy A.I., HEPATITIS B MODERN TREATMENT	24
Melenko S.R., Volik O.D., Davidyuk A.V. HEPATITIS E: ETIOLOGY, EPIDEMIOLOGY, CLINICAL, DIAGNOSIS, TREATMENT AND PREVENTION	27
Melenko S.R., Yefteimii O.-M. V., Orlyk M. O., Ryaboshapko A.V. MENINGOCOCCAL INFECTION	32
Melenko S.R., Goncharuk O.O., Sniguryak D.Ya. INCIDENCE AND PREVALENCE OF HEPATITIS C IN UKRAINE AND THE WORLD	30
Melenko S.R., Ilash A.I., Kornivskyi B.A. HEPATITIS B VIRUS: EPIDEMIOLOGY, DIAGNOSIS, MARKERS	34
Melenko S.R., Omelchuk O.O. DEVELOPMENT AND PROGRESSION OF HEPATITIS C, MAIN WAYS OF TRANSMISSION, EFFECTIVENESS OF ANTIVIRAL THERAPY	38
Piddubna A.A., Honcharuk L.M., Hryhorchuk M.I., Andriichuk A.A., Makoviichuk K.Y. CONCERNING SECONDARY HYPERTENSION IN PRIMARY HYPERALDOSTERONISM	41
Melenko S.R., Todoriko V.P., Sliusarchuk A.V. HEPATITIS C VIRUS: CHRONOLOGY OF TREATMENT DEVELOPMENT	44
Melenko S.R., Cherniievykh B.O., Nykoliuk M.V. HEPATITIS A VACCINATION IN THE WORLD	46

PEDAGOGICAL SCIENCES

Шапочка К.А., Коваль А.В., Шпилёва А.О.

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНЕ ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩЕ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ49

Shapochka K.A., Koval A.V., Shpilova A.O.

CORRECTION AND DEVELOPMENT ONLINE MEDIUM AS WAREHOUSE FORMING THE HEALTH AND SAVING COMPETENCE OF CHILDREN IN THE MIND OF INCLUSIVE EDUCATION49

Султанова Н.В.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ51

Sultanova N.V.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENT YOUTH51

Тесленко С.О., Ткаленко Є.М.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З БАТЬКАМИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ54

Teslenko S.O., Tkalenko E.M.

EXPERIMENTAL METHODS OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN WORKING WITH PARENTS REGARDING THE FORMATION OF HEALTH CARE COMPETENCE OF PRESCHOOL CHILDREN54

Уста-Азизова Д.А., Хикматов Ж.Ш., Хикматова Х.М.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МЫСЛЬ КАК ОБЛАСТЬ НАУЧНОГО ЗНАНИЯ57

Usta-Azizova D.A., Khikmatov Zh.Sh., Hikmatova Kh.M.

PEDAGOGICAL THOUGHT AS A FIELD OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE57

TECHNICAL SCIENCE

Бандура В., Сад Д.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНОЛЕПТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ БОЛГАРСЬКОГО ПЕРЦЮ ЗБЕРЕЖЕНОГО В УПАКОВЦІ ІЗ ЗНИЖЕНОЮ КОНЦЕНТРАЦІЄЮ КИСНЮ60

Bandura V., Sad D.

STUDY OF ORGANOLEPTIC INDICATORS OF BULGARIAN PEPPER STORED IN PACKAGING WITH REDUCED OXYGEN CONCENTRATION60

Хрящевська Л.М.

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>DOI: [10.24412/2520-6990-2023-8167-8-11](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-8167-8-11)ЕТНОСОЦІАЛЬНИЙ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В XVI — ПЕРШІЙ
ПОЛОВИНІ XVII ст.

Hryashchevskaya L.M.

candidate of historical sciences, associate professor of department to history,
Mykolaiv national university to the name of V. O. Sukhomlynskoho,ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>ETHNOSOCIAL AND ETHNOCULTURAL DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE XVI - THE
FIRST HALF OF THE XVII CENTURY

Анотація.

розглянуто появу козацтва як нової соціальної та військової верстви українського суспільства; висвітлено джерела з першими згадками про козаків в XV ст.; проаналізовано особливості проживання черкаських козаків у першій половині XVI ст.; доведено, що на виникнення і зростання козацтва, крім раціонального господарського інтересу впливали напружені соціальні відносини в Україні й Білорусі; з'ясовано причину організованої національної збройної сили на південному порубіжжі українського заселення, що контактувало з кримськими татарами та спонукальні чинники до ординських нападів на Україну в останні десятиріччя XV ст.

Abstract.

The emergence of the cossacks as a new social and military class of Ukrainian society is considered; sources with the first mention of the cossacks in the XV century are covered; the peculiarities of the cherkasy cossacks in the first half of the sixteenth century are analyzed; it is proved that the emergence and growth of the cossacks, in addition to rational economic interest, was influenced by tense social relations in Ukraine and Belarus; the reason for the organized national armed force in the southern border of Ukrainian settlement, which was in contact with the crimean tatars and motivating factors to horde attacks on Ukraine in the last decades of the 15th century, was clarified

Ключові слова: козацтво, суспільство, Україна, господарство, соціальний, військовий, заселення, збройна сила, напади, орда

Keywords: cossacks, society, Ukraine, economy, social, military, settlement, armed force, attacks, hordes

Наприкінці XV - початку XVI ст. у соціальній структурі українського етносу сформувалася нова соціальна верства населення - козацтво, що виступило одночасно як особлива самобутня форма національної військової сили.

Зауважимо, однак, що слово «козак», яким називали людей, причетних до вільного, бродячого чи військового способу життя, згадувалось у писемних пам'ятках також стосовно часу, ранішого від появи українського козацтва. У «Хроніці Судака» існують згадки про напади козаків на кримсько-татарське прикордоння у 1308 р. А польський хроніст М. Стрийковський вживав термін «волинські козаки» стосовно військових дружин волинських князів XII ст. Можливо, хроніст неправильно екстраполював сучасний йому термін на військових людей XII ст.

У 1469 р. Я. Длугош писав про велике татарське військо, очолюване царем Маняком, в якому поряд з різними розбійниками були і козаки і яке напало на землі Польського королівства.

Перша згадка про козаків, що боролися проти татар, була наведена у «Хроніці всього світу» Марціна й Іоахіма Бельських. І в ній писалося, що 1489 р. «подоляни, русь і козаки» під командуванням

Яна Ольбрахта, сина короля Казимира IV, двічі нанесли поразку татарам на Поділлі. Посилаючись на М. Бельського, про це ж писав італійський хроніст О. Гваньїні, який з 1561 р. був на службі у польських королів. На початку XVI ст. (від 1503 р.) відомості про козаків, зокрема черкаських, подаються частіше. В одному з великокнязівських документів під 1503 р. читаємо: «Господар ...казалъ записати, што Сенко Полозович его милости речей далъ, што у козаковъ черкаскихъ побралъ у князя Дмитриевыхъ Козаковъ» [1, с. 1].

У середині XVI ст. у Черкасах козаки становили більшу половину населення. Те ж було і в Каневі. Документи з перших десятиріч XVI ст. засвідчують козацькі бунти саме в районі Канева та Черкас. У 1537 р. король Сигізмунд I дав грамоту пану Янові Пенеку в тому, що він не винен у бунтах канівців і черкасців проти старости Василя Тишкевича [1, с. 2-4]. Очевидно, цьому району Середнього Правобережжя належала провідна роль у формуванні нового суспільного стану - козацтва. Особливості проживання черкаських козаків у першій половині XVI ст. наводять на думку про вагомість ловецького промислу в житті козаків, як і в їх появі: черкаський староста Остапій Дашкевич, котрий

опікувався козацтвом, забирав з них половину ловецької здобичі, що вони добували впродовж літа на небезпечних степових просторах одночасно як мисливці та вояки.

Крім раціонального господарського інтересу, на виникнення і зростання козацтва впливали напружені соціальні відносини в Україні й Білорусі, що від початку XVI ст. ставали все важчими для селян. Перший Литовський статут 1529 р. як зведений кодекс права узаконював розшук і повернення залежних селян-втікачів їх старому панові. Другий Литовський статут 1566 р. встановлював термін розшуку втікачів до 10 років, а Третій статут, виданий 1588 р. - до 20 років. За цих умов селянин, що рятувався втечею від покарання свого пана, ніде, крім «Дикого поля», не міг почувати себе в безпеці. Середовище, в якому опинявся селянин-утікач, впливало на нього відповідно до того, чим воно було саме. Воно могло виявитись військово-трудо-вим ловецьким товариством, військово-розбійницьким, великим військом і малою ватагою. Через це і дійшли до нас надто суперечливі й водночас правдиві звістки про козаків як лицарів і розбійників, визволителів християнського люду з татарської неволі й просто робочих людей. «Окрім осілих бояр и міщан бывають у них прохожіє козаки; сей зимы было их разом о полтреста. А крім того, бывает там людей прохожих, козаков неосілих, а бывает их неравно завжди», - читаємо в Опису Канівського замку за 1552 р. [6, т. 2, с. 10-11].

Після втечі від свого пана селянин окозачувався, ставав вільною людиною, а вже як козак він міг вести різний спосіб життя: і як заможний господар на південних подніпровських і подільських окраїнах, і як козак на державній службі охорони південних кордонів, і як самостійний мандрівний лицар або член незалежної ватаги.

На пізніших етапах існування Запорозької Січі, коли вона стала залежною від російського царя, панщизняно залежних селян у козацьке товариство ніби вже не приймали. Козаком у Січ могли брати людину за таких умов: бути вільною (в розумінні непанщизняно залежним селянином), неodrуженою, розмовляти українською мовою, присягнути на вірність російському цареві, сповідувати православну віру, пройти повне навчання [6, т. 1, с. 117].

Однією з причин, яка зумовила появу організованої національної збройної сили на південному порубіжжі українського заселення, саме на тому, що контактувало з кримськими татарами, була небезпека ординських нападів. Після переходу південно-українських земель з-під влади Золотої Орди у залежність від Литовсько-Руської держави татарські напади на українські землі не припинилися. Їх робили татарські ханства на Подонні, в Криму, що виникли у XIV ст. на руїнах старої Золотої Орди на нижній Волзі. Іноді ті напади провокувалися політикою Литви щодо окремих ханств. Наприклад, битва на Ворсклі 1398 р. між литовсько-руськими і польськими військами на чолі з Великим

князем Вітовтом і військами хана Ідики під командуванням Тимур-Кутлука була викликана курсом Вітовта на підтримку хана Тохтамиша проти хана Ідики [3, т. 4, с. 312—314].

Як зазначено в Супрільському літописі, битва на Ворсклі закінчилась не лише страшним погромом військ Вітовта, внаслідок чого з литовсько-русько-польського боку покладали голови 18 князів, а й страшним ординським пљондруванням України від Ворскли і Києва до Луцька [5, с. 76].

У першій половині - третій чверті XV ст. татарську небезпеку на південних пограниччях України дещо відволікали внутрішні суперечності, в тому числі військові, між окремими ханствами, що боролися між собою за золотоординську спадщину. Кримське ханство прагнуло звільнитись від поволзької орди, остання не відмовлялась від своїх претензій на Крим. Так було до 1479 р., коли полонений турками кримський Хан Менглі-Герей визнав васальну залежність від Порти і повернувся в Крим уже як турецький васал.

Окрім власних спонукальних чинників до ординських нападів на Україну, в останні десятиріччя XV ст. Кримське ханство опинилося в колі інтересів великих держав - Москви, Литви, Польщі, Туреччини, які підкупам чи обіцянками, а часто і шантажем намагались втягнути його у боротьбу за власні цілі. Москва Івана III з метою зруйнувати плани Польщі та Литви щодо Московського князівства, всіма засобами заохочувала Менглі-Герей пљондрувати Україну, Київ, Поділля, Волинь, Галицькі землі. І справді, як писав М. Грушевський, після смерті золотоординського хана Ахмата у 1480 р. кримська орда "зачинає немилосердно лупити литовсько-польські України" [3, т. 4, с. 325].

У 1482 р. Іван III, який тримав у себе одного з претендентів на кримське ханство Нурдавлета, фактично шантажем спонукав Менглі-Герей піти походом на «литовське» місто Київ. І татари «запалили місто, здобули замок, взяли в неволю багатьох людей разом з самим воєводою і його родиною, пограбували церкви, спустошили околиці та з превеликою здобиччю спокійно вернулися додому. З забраних церковних речей Менглі-Герей післав Івану як трофей золоту чашу й діскос (таріль) з Софіївської кафедри» [3, т. 4, с. 326].

На межі 1480-1490 рр. дійшло до примирення кримських татар із золотоординськими, і в 90-х Україну чи спільно, чи по чергово пљондрували і кримські, й поволзькі татари. «1494 р. татари впали на Поділля, звідти на Волинь, забрали силу здобичі й полону»; 1496 р. сили Менглі-Герей «со всею ордою перекопською... сильно спустошили Волинь... спалили славний Жидичинський монастир під Луцьком», спалили Рівне, військова залога якого відкупилась. Взимку того ж року повторили напад на Волинь, «плєняща усю Волинську землю мало не до конца, и Лядської землі немало». У 1497 р. стався новий напад під Кременцем, на щастя, розгромлений князем Михайлом Острозьким; 1498 р. турки на заклик волоського воєводи Стефана «знищили Перемишль, Ярослав, Переворськ, спа-

лили передмістя Львова і розійшлися по всій Польщі, полону взяли 100 тис. 1500 р. Менглі-Герей послав 15 тис. орди на Русь. Нищили Брацлавщину, Волинь, Берестейщину, землі Львівську, Белзьку, Холмську, Люблінську й Сандомирську. Спалили Хмельник, Кременець, Белз, Львів, Холм, Красностав, Люблін» [3, т. 4, с. 329-332].

Навівши численні приклади татарських плундрувань, Михайло Грушевський підсумовував: «Трудно собі навіть представити всю глибину нещастя, в яке впали українські землі, і всю соромотність безпорадності державних чинників супроти нього. Вся Україна, за виїмком хіба зайнятої Москвою північної Чернігівщини, стала театром страшних спустошень татарських, турецьких, волоських» [3, т. 4, с. 334].

Страшні руйнування поселень, храмів, господарського майна, багатотисячні полони народу прокочувались Україною у першій чверті XVI ст., другій половині XVI - на початку XVII ст.

Очевидно, ординські плундрування, що через десятиліття ставали майже звичною побутовою нормою, до початку XVI ст. уже не вражали різних хроністів або літописців. Мовляв, що писати про звичне явище. У Львівському літописі за 100 літ від 90-х років XV ст. до 90-х XVI ст. згадувалось всього 12 ординських нападів, при чому з дуже скупю інформацією, на зразок: 1498 р. – «татарі проводні»; 1500 р. – «татарі Ярослав спалили і турки Рогатин звозвали»; 1524 р. – «татарі були на Подолі і Чурилова замку доставали»; 1527 р. – «татарі у Покрові були»; 1554 р. – «татарі були і Галич спалили, шкоди много учинили».

Аналогічні записи і в Острозькому літописці: 1516 р. «татарі бузькі і окружні над примир'є були»; «того ж року місяця грудня знову под Межибож і Зінков, і Летичов, і Камінець вторгнули. В той же потребі під Межибожем внук Костянтина князь Роман згинув»; 1519 р. – «битва Сокальська. Князь Костянтин з іншими понаїхали на замок Сокальський перед татари. Наших войск було 5000, а татарського 80 000, гди ся потикали»; року 1575 р. — «татарі Покровській коло Ільвова. Того же року в Синяї татарі були з Волох і о полтора крот 100 000 полону забрали і увійшли през Хотин до Волох» [2, с. 169-200; 214-230].

Згадки у джерелах про кількість людей, яких татари забирали в полон, подібно до останньої, завжди дуже приблизні. Їх неодноразово наводив у своїй «Історії України-Руси» Михайло Грушевський, зокрема стосовно XVI ст.: 1516 р. - поки правителі Польщі та Литви «одні одних дивилися», «Русь і Поділе видано татарам як на м'ясні ятки - страшенно попустошені сі краї, від Карпатів до Любліна, забрано в неволю масу худоби, людей, а старих і малих, яких не можна було брати в неволю, на місці побито... забрали масу полону (рахували його на 50 і навіть на 100 тис)» [3, т. 7, с. 26].

Після нападу орди взимку 1526-1527 рр. на Полісся аж до Пінська вона «страшно попустошила сі краї й забрала масу здобичі». Проте, коли орда

вже поверталася і наближалася до Дніпра, її наздогнав князь Костянтин Острозький і «погромив і полону відполонив до 40 тис.» [3, т. 7, с. 32].

Така, майже кожного разу приблизна кількість татарського полону руської людності, очевидно, нікому не дає підстав більш-менш точно назвати демографічні втрати України у XV-XVII ст., пов'язані з ординськими нападами. Одне зрозуміло, що вони визначалися сотнями тисяч на населення України в ті часи в 4-5 млн. осіб.

Після смерті Менглі-Геря (1515 р.), зокрема після 1526 р. і аж до 1551 р., коли владу взяв у «залізні руки» хан Давлет-Герей, у Криму точилася міжусобна боротьба за ханський престол, яка ніби послаблювала татарську безпеку для України.

Зауважимо також, що до середини XVI ст. у татарсько-українському протистоянні сформувався новий військово-політичний фактор - Запорозька Січ. У дусі епохи в діяльності запорозьких козаків на перший план висувалися завдання: завоювати певні матеріальні цінності, захопити зброю, користуватися степовими просторами, ріками, морями, що об'єктивно суперечило зазіханням Криму. Водночас від середини XVI ст. усвідомленим політично першочерговим завданням Запорозької Січі (Томаківської, Хортицької, Базавлуцької та ін.) був захист краю від татарських орд.

Отже, виникнення козацтва у часі збігається з активізацією татарських спустошень в останній чверті XV ст. Посилення безпеки українського народу з «Дикого поля» теж мало неабияку роль у виникненні козацтва. Беручи ширше, можна вважати, що коли б не було «азійського» Кримського ханства за південними обр'їями України, не було б і того природно-історичного середовища у вигляді багатого, але доти незаселеного дніпровського Низу, на якому козацтво робило собі військову республіку. Як Литовсько-Руська держава, так і Річ Посполита виявились нездатними ефективно захищати Україну від татарських орд. Через те народ витворив свою збройну національну силу - козацтво. О. Єфименко мала багато підстав, щоб написати: «Українське козацтво появилось на світ лише через те, що під боком існувало розбійницьке Кримське ханство» [4, с. 112].

За соціально-історичною суттю козацтво відносять до феодальної верстви суспільства. Водночас це була така верства, яка протистояла класичним феодальним станам: поміщикам, кріпосним селянам, лихварям. Соціальна й економічна природа козацтва була налаштована на вільне сільськогосподарське виробництво, вільне підприємництво і торгівлю, а військово-політична організація втілювала в собі засади демократії, що починали утверджуватись в процесі ранніх європейських революцій.

Нестихаюча збройна і кривава боротьба з турецько-татарським світом майже щороку забирала від українського етносу його найкращий цвіт: найволелюбніших і найвідважніших сильних і свідомих юнаків, найвродливіших, чорнобрових і русококих дівчат. Більшість з тих легінів гинули у хвилях Чорного моря чи в герці з татарами, і ще рідше

якась полонянка поверталася у рідне гніздо... У світлі сучасної генної теорії треба визнати, що український народ з року в рік мав непоправні біологічні втрати. На жаль, так було і в наступні періоди історії, аж до XX ст.

Список джерел та літератури:

1. Архив Юго-Западной России. 1859-1914. К., 1869. Т. 1. Ч. 3.
2. Галицько-Волинський літопис / [відп. за вип., авт. вступ. сл. і упоряд. Р. М. Федорів]. Львів: Червона калина, 1994. 252, [2] с. : іл.
3. Грушевський Михайло. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. К., 1993.

4. Ефименко А. Я. История украинского народа / Сост. и авт. ист.-биограф. очерка В. А. Смолий. К.: Лыбидь, 1990. 512 с.

5. Українська література XIV-XVI ст. Київ: «Наукова думка», 1988. 600 с.

6. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. У 3-х т. Т. 1 / Передмова В. А. Смоля; Ред. кол.: П. С. Сохань (голова), В. А. Смолій (заст. голови), В. Г. Сарбей, Г. Я. Сергієнко, М. М. Шубравська (відп. секр.). АН Української РСР. Археографічна комісія, Інститут історії. К.: Наукова думка, 1990. 596 с. (Пам'ятки історичної думки України); Т. 2. / з рос. пер. І. Сварник. 1991. 388, [3] с. : іл.

Colloquium-journal №7 (166), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>